

Preben Munthe:

Christen Smith: Botaniker og økonom

Aschehoug, 2004

ANMELDT AV PEDER ANKER
UNIVERSITETET I OSLO

Den første professoren i «botanikk og statsøkonomiske vitenskaper» ved Universitetet i Oslo har nå fått sin egen biografi. Preben Munthe, som har innehatt samme embetet, har gravet frem mange nye kilder og hiitil ukjente detaljer om Christen Smith. Resultatet er en fyldig, om ikke alltid vel argumentert, fremstilling av livet til en av de første forskerne ved Universitetet.

Utgangspunktet for Munthe er Smiths (1785-1816) velstående familie. De sendte sin sønn til legeutdannelse i København, der han levde i ti år, først åtte år som student med to påfølgende år som praktiserende lege. Studentliv på fine teatre så vel som i fuktige kneiper danner bakgrunnsteppe for et legestudium som gradvis kommer til å konsentrere seg om botanikk. Plantelære var den gang en naturlig del av legers utdannelse relatert til fremstilling av medisiner. Carl von Linnés (1707-1778) arbeider ble her sentrale for Smith, i tillegg til de danske botanikerne han pleiet omgang med. Munthe legger stor vekt på hvordan ferier og fjellturer i Norge i perioden opprettholdt kontakten med og gleden over hjemlandet. Disse turene motiverte Smith til å legge vekt på norske planters nasjonaløkonomiske betydning, spesielt med

hensyn til deres medisinske verdi. At forskning helst skulle lede til resultater av økonomisk betydning var den gang – som i dag – et viktig legitimeringsgrunnlag for vitenskap. Det var nettopp denne dimensjonen av Smiths arbeider som gjorde at han ble kallet til et nytt professorat i botaniske og økonomiske fag ved det nystartete Universitetet i Oslo. «Naturens rikdom,» som Munthe uttrykker det, ble av vitenskapspolitikkere oppfattet som grunnlaget for «folkets velstand» (s. 170), og det var derfor viktig å ansette en forsker som forstod å fokusere på nettopp denne sammenhengen. Nasjonsbygging var den viktigste vitenskapspolitiske føringen som førte til at Smith fikk sin professorat i selvstendighetsåret 1814.

Smith fikk imidlertid ikke praktisert i sin stilling særlig lenge. Det første han gjorde var å dra ut på en lengre utenlandsreise som han aldri kom hjem fra. Hans betydning som professor i Norge har derfor vært begrenset. Det var ikke uvanlig at nybakte professorer dro på en rundreise til de viktigste lærestedene i Europa for å knytte nettverk og introdusere seg selv til andre akademikere. Smith dro først til De britiske øyer der han oppsøkte en serie botaniske hager og møtte, blant andre, den kjente bota-

nikeren Joseph Banks. Reisen gikk så videre til Kanariøyene, der han var med å kartlegge øyenes botanikk uten at han fikk tid til å publisere sine resultater. Grunnen var at Banks utfordret ham til å utforske Kongo floden, noe som ikke var uten risiko gitt manglende medisiner mot tropesykdommer. For å gjøre Munthes lange redegjørelse kort: Smith dro til Kongo der han etter å ha kartlagt deler av floden døde av feber i 1816. Slik delte han skjebnen til mange andre vitenskapsmenn som søkte å utforske Afrikas regnskoger.

Ved veis ende av biografien er det vanskelig å unngå å undre seg over hvorfor den har blitt skrevet. Smith hadde utvilsomt «store botaniske kunnskaper,» som Munthe skriver (s. 301), men han fikk ikke videreformidlet denne i form av avhandlinger eller artikler som ble av sentral betydning for norsk eller internasjonal vitenskap. Han var en dyktig «puzzle solver» som jobbet innenfor Linnés paradigme (for å bruke Thomas Kuhns terminologi). Det er selvfølgelig prisverdig med slik forskning, men det kvalifiserer ikke i seg selv til æren av en egen biografi. At han var den første professoren i botanikk og statsøkonomi er heller ikke noe godt argument, all den stund han døde før

han fikk noen virkningskraft i dette embetet. Nå kan det innvendes at biografier ikke bare er forbeholdt faglige kanoner. Livet og virket til mindre betydningsfulle forskere kan godt være et egnet utgangspunkt for å studere et vitenskaplig miljø i en viktig historisk periode. For at et slikt grep skal være vellykket må man imidlertid ha en klar metodisk ramme i fremstillingen, noe Munthe mangler. Historiefaget skiller seg her ikke vesentlig fra økonomifaget.

Det skulle være en selvfølge for lesere av *Økonomisk forum* at man ikke legger frem tallmateriale fra økonomien hulter i bulter, men derimot ordner dette etter en dertil veldefinert analytisk metode. Vitenskapshistorikere jobber ganske likt: «internalister,» for eksempel, undersøker hvordan vitenskapen utvikler seg forskere i mellom, mens «eksternalister» undersøker hvordan sosiale og politiske rammebetingelser fremmer eller forhindrer utvikling av vitenskapelig arbeid. I likhet med økonomifaget finnes det blant historikere meter på meter med metodologiske og filosofiske diskusjoner om hvordan man best går frem for å forstå vitenskapens historie, en litteratur Munthe i det store og hele har ignorert. Resultatet er en biografi

som sier en hel del om Smiths liv, men heller lite om de forutsetninger som gjør botanisk og økonomisk forskning mulig. Slik blir det lite å hente i denne biografien for den som søker å lære av historien for å forstå vitenskapens vekstbetingelser og muligheter. I stedet sitter man igjen med en underholdende fortelling om Smiths korte og fascinerende liv. Dette er for så vidt greit, men det har liten historiefaglig verdi.

Som eksempel på et vellykket metodisk verk fra perioden kan nevnes Lisbet Koerner's sosialhistoriske biografi over Linné, som Munthe ikke nevner.¹ Ifølge Koerner håpet Linné å organisere en ny statsøkonomi basert på et vitenskaplig grunnlag, og til det prosjektet trengte han å etablere et velegnet botanisk system. Skal vi tro Koerner så springer botanisk forskning ut av økonomiske betraktninger, ikke omvent. Hos Munthe, til sammenligning, er det uklart om Smiths økonomiske vurderinger fulgte fra hans forskning på planter, eller om det var økonomiske mål som ledet hans botaniske undersøkelser. Slike metodiske perspektiver er viktig for leseren, da det kan være til hjelp for vurdering av vitenskapspolitikk av i dag. Den som anlegger et kontekstuellt perspektiv i

historieskriving ender ofte opp med å favorisere politisk styrt anvendt forskning, mens det internalistiske perspektivet ofte ender opp med en favorisering grunnforskning som opererer uavhengig av politiske føringer. God vitenskapshistorie kan være til hjelp i vurderingen av hvordan begrensede forskningsmidler bør fordeles. Det er derfor viktig at historieforskning forsøker å gå utover det rent informative eller underholdende.

Disse kritiske bemerkninger kan ikke taes til inntekt for at Munthe har skrevet en dårlig bok. Han har gravd igjennom en imponerende mengde primærkilder og funnet fram til så godt som utilgjengelig kildemateriale. I litteraturen har det til nå vært begrenset kunnskap om Smith, noe Munthe med denne biografien har forandret. Boken er vell verdt å lese for den som ønsker å fordype seg i økonomifagets historiske tilknytning til botanikken i Norge.

Peder Anker er vitenskapshistoriker ved Senter for utvikling og miljø, Universitetet i Oslo. Han har tidligere publisert *Imperial Ecology: Environmental Order in the British Empire, 1895-1945* (Harvard University Press 2001).

¹ Lisbet Koerner, *Linnaeus: Nature and Nation*, (Cambridge: Harvard University Press, 1999).